

**บทบาทคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งระหว่าง
ชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรอง**
**Roles of the National Human Rights Commission in Managing Conflicts
between Local People and the Cassava Starch Factory Draining
Polluted Water into Klong Praprong**

ศิริลดา ผิวหอม (Sirilada Phiewhorn)^{1*} ดร.พนัทธิพิชญ์ จงโกรย (Dr.Puntip Jongkroy)^{**}

(Received: February 6, 2018; Revised: May 14, 2018; Accepted: May 19, 2018)

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจประเด็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับ โรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรอง เพื่อวิเคราะห์บทบาทและประมวลปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานจัดการความขัดแย้งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการลดปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การวิจัยเอกสาร และสรุปผลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลัง มี 4 ประเด็น ในด้านข้อมูล เกิดจากการตีความความหมายของข้อมูลที่แตกต่างกัน ด้านผลประโยชน์ เกิดจากการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของ โรงงานอุตสาหกรรม ด้านสัมพันธภาพ เกิดจากความไม่ไว้วางใจของชาวบ้านต่อโรงงานที่สร้างมลพิษ และด้าน โครงสร้าง เกิดจากระบบราชการที่มีขั้นตอนมาก โดยปัญหา ด้านสัมพันธภาพถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ในส่วนของบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้ง พบว่าตามกฎหมายแล้ว คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่มีหน้าที่ในการเป็นผู้จัดการความขัดแย้งได้โดยตรง แต่ได้แสดงบทบาทในลักษณะเป็นคนกลางที่รับข้อร้องเรียนจากชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติประสบปัญหาในการดำเนินงานในด้าน โครงสร้างที่อยู่ภายใต้ระบบราชการที่มีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและความเห็นที่เสนอไม่มีสภาพบังคับตามกฎหมาย จึงมีข้อเสนอแนะในการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ให้สอดคล้องกับปริมาณงาน เน้นความร่วมมือในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น และกำหนดขั้นตอนการทำงานให้ชัดเจนเพื่อลดระยะเวลาในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังเพิ่มมาตรการในการจูงใจให้หน่วยงานต่างๆ มีความตระหนักและปฏิบัติตามความเห็นและมาตรการการแก้ไขปัญหของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

¹ Correspondent author: bowlingt_t@live.com

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการความขัดแย้ง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** รองศาสตราจารย์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ABSTRACT

The research objectives were to explore conflict issues between local people and the cassava starch factory that drained polluted water into Klong Praprong, to analyze the roles of the National Human Rights Commission, to compile problems and obstacles of the Commission in managing conflicts, and to formulate guidelines in alleviate operational problems and obstacle for the Commission. The research applied a qualitative method. Semi-structured interviews and document research were applied to collect data. To analyzed, content analysis was used. It was found that the conflict between local people and the factory that drained polluted water into Klong Praprong covered four issues; data conflicts being derived from the differences of the interpretation of data, interest conflicts from the irresponsibility of the factory, relationship conflicts being caused by the lack of trust of local people, and organization structure due to the bureaucrat's long procedure. Among these problems, relationship problem was found most critical. Regarding the role of the National Human Rights Commission In resolving conflict, it was found that the Commission had play a supporting role as a mediator in receiving petitions from local people because the Department of Industrial Works that should play a leading role has failed to eliminate the conflicts in time. The research also illustrated that the National Human Rights Commission encountered operational problems due to the limitation of staffs, and because the proposals of the Commission do not contain legal sanctions. Therefore, it was recommended that the Commission should recruit more human resources complying with work load, formulate a clear operational process in order to reduce time, and to apply persuasion measures to help increase the awareness of relevant government agencies to follow the guidelines proposed by the Commission.

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

Keywords: Conflict, Conflict management, Human rights commission

บทนำ

ลุ่มน้ำปราจีนบุรี ประกอบด้วยลุ่มน้ำสาขาหลายสาย หนึ่งในนั้น คือ ลุ่มน้ำคลองพระปรัง [1] ครอบคลุมพื้นที่ 2 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสระแก้ว และอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่รับน้ำ 1,680,368.04 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 27.85 ของพื้นที่ลุ่มน้ำปราจีนบุรี คลองพระปรังทำหน้าที่เป็นคลองกั้นระหว่างอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี กับ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว คลองพระปรังเป็นคลองที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านที่อยู่ริมคลองพระปรังได้อาศัยน้ำในคลองเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม การประมง ในคลองมีปลาหลากหลายสายพันธุ์ เช่น ปลาตะเพียน ปลาหนวดพราหมณ์ ปลานิล ปลาดุก รวมทั้งมีผักกูดน้ำ ผักกูดน้ำ ผักกาดขอย เป็นต้น [2] แต่ต่อมาเมื่อปี 2539 พื้นที่ในเขตลุ่มน้ำนี้ได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มีการพัฒนาพื้นที่เขตอุตสาหกรรมขึ้น วิถีชีวิตและการใช้ประโยชน์จากน้ำจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบัน ชาวบ้านเผชิญกับปัญหาน้ำเสียในคลองพระปรัง [3] โดยเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2550 ชาวบ้านริมคลองพระปรังหลายหมู่บ้าน ได้พบเหตุน้ำในคลองเน่าเสีย มีลักษณะเป็นมูก เมือก มีคราบสิ่งสกปรกติดเครื่องมือหาปลาของชาวบ้าน สัตว์น้ำในคลองตายโดยไม่ทราบสาเหตุจำนวนมาก จุดที่พบน้ำเสียบริเวณแรก คือ จุดที่ใกล้กับบ่อเก็บกักน้ำทิ้งของโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังแห่งหนึ่งซึ่งมีที่ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดปราจีนบุรีกับจังหวัดสระแก้ว ชาวบ้านตั้งข้อสันนิษฐานถึงสาเหตุของปัญหามลภาวะทางน้ำในคลอง

พระปรงนำเสนอว่ามาจากการลักลอบปล่อยน้ำเสียของโรงงานดังกล่าว [4] จึงร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้แก้ไขปัญหาคงอยู่

วันที่ 6 พฤศจิกายน 2550 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้รับเรื่องร้องเรียนจากชาวบ้านเกี่ยวกับมลภาวะทางน้ำในคลองพระปรง และได้ดำเนินกระบวนการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ ผลการตรวจสอบในเบื้องต้นพบว่าการประกอบกิจการของโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังเป็นการประกอบกิจการที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ไม่อาจควบคุมการประกอบกิจการของโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังไม่ให้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพของทรัพยากรน้ำได้ ปัญหาน้ำเน่าเสียที่รบกวนการดำรงชีวิตของชาวบ้านจึงยังคงเกิดขึ้นทุกปี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในคราวประชุมเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2555 จึงมีมติให้เสนอมาตรการแก้ไขปัญหายุ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาคงอยู่ตามคำร้องเรียน อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 27 มิถุนายน 2555 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยังคงได้รับเรื่องร้องเรียนเหตุการณ์น้ำเน่าเสียในคลองพระปรงอีกครั้ง [5] ดังนั้น งานวิจัยนี้ จึงพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในปัญหาและความขัดแย้งรวมถึงกระบวนการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลัง ตลอดจนการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งกรณีดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในมิติของการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่และเจตนารมณ์การจัดตั้งต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจประเด็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรง
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรง
3. เพื่อประมวลปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรง
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการลดปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้ง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ดังนี้

1. ความขัดแย้ง หมายถึง [6] สภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป มีความเห็นไม่ตรงกัน โดยมีสาเหตุมาจากความต้องการ ความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติที่แตกต่างกัน โดยสาเหตุของความขัดแย้ง [7] อาจเกิดจากปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยด้านความแตกต่างกันระหว่างคู่กรณีในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ ความรู้ ความเข้าใจ เป้าหมาย หรือความรู้สึกนึกคิด

นอกจากนี้ ยังสามารถแบ่งประเภทของความขัดแย้ง [8] ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพ สัมพันธภาพจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ 5 ปัจจัย ได้แก่ ประสิทธิภาพของสัมพันธภาพ อารมณ์ การรับรู้ที่ผิดพลาด การสื่อสารที่ไม่ดีหรือบกพร่อง พฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า 2) ความขัดแย้งประเภทที่เกิดจากค่านิยมที่แตกต่างกัน ค่านิยมเป็นสิ่งที่นำไปสู่การตัดสินใจในการแสดงพฤติกรรมใดๆ ออกมา การที่บุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกันในค่านิยมนั้น อาจทำให้เกิดความรู้สึกสงสัย ต่อต้าน และพยายามทำให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมาเชื่อในค่านิยมของตน อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งได้ 3) ความขัดแย้งด้านข้อมูล อาจเกิดขึ้นเมื่อมีข้อมูลมากเกินไปหรือมีข้อมูลน้อยเกินไป หรือมีการแปลความหมายของข้อมูลผิดพลาด 4) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับระบบ กฎระเบียบ บทบาท กระบวนการ เป็นต้น และ 5) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ มักเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่ถ้าเมื่อใดที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันได้ ความขัดแย้งก็จะหมดไป

อย่างไรก็ตาม ในการจัดการความขัดแย้ง [9] สามารถดำเนินการได้หลายวิธี ได้แก่ 1) อนุญาตโตตุลาการ เป็นกระบวนการตัดสินใจโดยมีบุคคลที่สาม คือ อนุญาตโตตุลาการหรือคณะอนุญาตโตตุลาการทำหน้าที่รับฟังปัญหาและตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทซึ่งมีผลผูกพันคู่กรณี 2) ถนอมคดี เป็นกระบวนการตัดสินใจโดยกลุ่มหรือโดยสมาชิกทั้งหมดเห็นพ้องต้องกัน เป็นการหาข้อตกลงร่วมกัน 3) การนำมาสู่โต๊ะเจรจา เป็นกระบวนการที่อาศัยบุคคลที่สามคอยช่วยเหลือให้คู่กรณีมาสู่โต๊ะเจรจาเพื่อให้คู่กรณีหาข้อตกลงร่วมกัน 4) การหาข้อเท็จจริง เป็นวิธีที่อาศัยผู้มีความชำนาญในเรื่องนั้นๆ มาร่วมสำรวจหาข้อเท็จจริงและตัดสินจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่ 5) การไกล่เกลี่ย เป็นกระบวนการที่อาศัยบุคคลที่สามซึ่งเป็นที่ยอมรับของคู่กรณีทุกฝ่ายมาคอยช่วยเหลือให้คู่กรณีสามารถเจรจาไกล่เกลี่ยหาข้อตกลงร่วมกันได้ และ 6) การเจรจา เป็นวิธีแก้ปัญหามีคนสองคนหรือมากกว่ามาตัดสินใจร่วมกัน โดยความสมัครใจที่จะพูดคุยเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน

2. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ สถานะและการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามหลักการว่าด้วยสถานะและหน้าที่ของสถาบันแห่งชาติเพื่อความคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนหรือหลักการปารีส (Principles Relating to the Status of National Human Rights Institutions) ที่สหประชาชาติรับรอง เมื่อ ค.ศ. 1993 โดยมีหลักการสำคัญ [10] กล่าวคือ 1) จะต้องเป็นสถาบันที่มีอำนาจหน้าที่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางเท่าที่จะเป็นไปได้ 2) จะต้องมีหลักประกันความเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงต่อรัฐบาล และ 3) จะต้องเป็นสถาบันที่ช่วยให้ประชาชนมีกระบวนการตัดสินใจที่ยึดหลักสิทธิมนุษยชน

สำหรับประเทศไทยนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทำหน้าที่ในการส่งเสริม คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม ในขณะที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับเรื่องร้องเรียน กรณี โรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรังนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ดำเนินการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนดังกล่าวโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเมื่อพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดแล้วจะเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ที่มีความเป็นไปได้ที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะสามารถนำมาใช้เพื่อมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งได้ คือ การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1) การรับเรื่องร้องเรียน เรื่องร้องเรียนที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสามารถรับไว้ดำเนินการตรวจสอบได้นั้น ต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองไว้ตามกฎหมายและพันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี

2) การดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้รับเรื่องร้องเรียนไว้ตรวจสอบแล้ว จะต้องแจ้งไปยังบุคคลหรือหน่วยงานที่ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นผู้กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือบุคคลหรือหน่วยงานที่เห็นว่าเกี่ยวข้องเพื่อให้ชี้แจงข้อเท็จจริง โดยต้องให้โอกาสผู้ร้องหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ถูกกล่าวหาได้ชี้แจงรายละเอียดและเสนอพยานหลักฐานตามสมควรเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง

3) การจัดทำรายงานผลการตรวจสอบ เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการตรวจสอบเสร็จสิ้นแล้ว หากเห็นว่าเรื่องร้องเรียนดังกล่าวมีการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ให้จัดทำรายงานผลการตรวจสอบซึ่งต้องระบุข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติการณ์แห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชน เหตุผล และมาตรการการแก้ไขปัญหา ซึ่งต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าบุคคลหรือหน่วยงานใดมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องใดและด้วยวิธีการอย่างไร รวมทั้งระยะเวลาในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงพื้นที่ งานวิจัยนี้จะศึกษาปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรังในพื้นที่ที่มีการร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พื้นที่ศึกษาจึงครอบคลุมบริเวณที่เกิดน้ำเน่าเสีย ได้แก่ ตำบลบ่อทอง ตำบลบ้านนา ตำบลยานรี ตำบลวังตะเคียน ตำบลเมืองเก่า และตำบลบึงนทร์ อำเภอบึงนทร์บุรี จังหวัดปทุมธานี

2. ขอบเขตเชิงเนื้อหา ศึกษาประเด็นความขัดแย้ง พิจารณา 5 ด้าน คือ ด้านสัมพันธภาพ ด้านความเชื่อหรือทัศนคติ ด้านข้อมูล ด้านโครงสร้าง และด้านผลประโยชน์ บทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแบ่งออกเป็นบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงในการตอบสนองต่อข้อร้องเรียน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พิจารณาในด้านโครงสร้าง บุคลากร งบประมาณ และด้านอื่นๆ

3. ขอบเขตเชิงระยะเวลา ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล คือ ช่วงปี 2557 - 2560 อย่างไรก็ตาม มีการรวบรวมข้อมูลที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการของความขัดแย้ง ซึ่งเริ่มตั้งแต่การนำนโยบายการส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองพระปรังมาปฏิบัติตั้งแต่ปี 2539 จนมาถึงช่วงที่พบปัญหาน้ำเน่าเสียในปี 2550 มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ การศึกษาบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งและระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังจะเป็นการศึกษาบทบาทตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ขณะทำการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนกรณีดังกล่าว

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูล การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อมูลประกอบไปด้วย

1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลัง บทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้ง และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสังเกตการณ์โดยตรงแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบไปด้วย 5 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มที่หนึ่ง คือ ผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำเน่าเสีย คือ ผู้ร้องเรียนหรือผู้แทนชุมชนตำบลบ่อทอง ตำบลบ้านนา ตำบลข่านรี ตำบลวังตะเคียน ตำบลเมืองเก่า และตำบลกบินทร์
- กลุ่มที่สอง คือ ผู้แทนของโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลัง
- กลุ่มที่สาม คือ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ่อทอง ตำบลบ้านนา ตำบลข่านรี ตำบลวังตะเคียน ตำบลเมืองเก่า และตำบลกบินทร์
- กลุ่มที่สี่ คือ ผู้แทนสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และผู้แทนกรมโรงงานอุตสาหกรรม ที่มีหน้าที่ในการควบคุมโรงงานอุตสาหกรรม
- กลุ่มที่ห้า คือ หน่วยงานที่รับข้อร้องเรียน ในที่นี้ คือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ปฏิบัติงานด้านสิทธิชุมชนและรับผิดชอบการตรวจสอบกรณีโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรอง

ทั้งนี้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ร้องเรียนหรือผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) มาประยุกต์ใช้เพื่อค้นหาผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการสอบถามจากหน่วยงาน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และรายชื่อที่ปรากฏตามเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการร้องเรียน

2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยจำแนกข้อมูลที่เก็บรวบรวมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย คือ วิเคราะห์รูปแบบความขัดแย้งซึ่งในงานวิจัยนี้ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุ ประเภท และวิธีการจัดการความขัดแย้ง วิเคราะห์บทบาทและวิธีการจัดการความขัดแย้งของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และประมวลปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อสรุปและเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้ง และเสนอแนะบทบาทที่ควรจะเป็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัย

1.1 ข้อค้นพบจากการวิจัยเอกสาร จากการทบทวนเนื้อหาในรายงานผลการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้งในกรณีนี้ จำนวน 4 หน่วยงาน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรมโรงงานอุตสาหกรรม สำนักงานประมงจังหวัดปราจีนบุรี และศาลจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า กรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการกำหนดมาตรฐานของโรงงานอุตสาหกรรม รวมไปถึงการควบคุมการปล่อยน้ำเสียของโรงงานให้อยู่ภายใต้มาตรฐานที่กำหนด แต่เนื่องจากไม่เข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย จึงทำให้โรงงานปล่อยน้ำเสียจนเกินมาตรฐานเป็นเวลานาน และก่อให้เกิดมลพิษในระดับที่รบกวนชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น จังหวัดปราจีนบุรีซึ่งเป็นหน่วยงานที่กลุ่มผู้ร้องเรียนยื่นคำร้องจึงได้มอบหมายให้สำนักงานประมงจังหวัดปราจีนบุรีดำเนินการสำรวจความเสียหายที่เกิด ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจดังกล่าวพบว่าหลักฐานเชิงประจักษ์ของการปล่อยน้ำเสียมีเพียงซากปลาและเครื่องมือทำการประมงที่มีเมือกของมันสำปะหลังที่ปนเปื้อน จังหวัดจึงมอบหมายให้สำนักงานประมงจังหวัด โดยความร่วมมือจากกรมประมงเพื่อเป็นผู้ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายแทนสำหรับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้เข้ามามีบทบาทในการรับข้อร้องเรียนในภายหลัง เนื่องจากกลุ่มผู้

ร้องเรียนเห็นว่าหน่วยงานในพื้นที่แก้ไขปัญหาไม่ได้ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ดำเนินการตรวจสอบและรวบรวมข้อเท็จจริงตามหน้าที่ของหน่วยงาน แต่มีการดำเนินงานที่ล่าช้า จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ทันต่อสถานการณ์ ทั้งนี้ ในภาพรวมของการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการหาข้อเท็จจริง แต่วิธีการที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ การนำมาสู่โต๊ะเจรจา ซึ่งจัดโดยกรมโรงงานอุตสาหกรรม ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบและโรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนข้อมูล และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีโดยการทำกิจกรรมร่วมกัน

1.2 ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 กลุ่ม เกี่ยวกับมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งพบว่า กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบและกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน โดยเห็นว่าสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับ โรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังนั้นเกิดจากพฤติกรรมกรลกลอบปล่อยน้ำเสียของโรงงาน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซาก ในขณะที่ผู้แทนโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังเห็นว่าเรื่องดังกล่าวเป็นปัญหาด้านข้อมูล เนื่องจากเหตุการณ์น้ำเสียเกิดจากอุบัติเหตุ อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้แทนสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดและกรมโรงงานอุตสาหกรรมได้มีข้อสังเกตว่า ความขัดแย้งจากเหตุการณ์น้ำเสียปลาตายนั้น อาจมีสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องข้อมูลและขอบเขตการใช้อำนาจตามกฎหมาย แต่สำหรับกลุ่มหน่วยงานที่รับข้อร้องเรียน ซึ่งก็คือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้น มีความคิดเห็นแตกต่างไปโดยมองว่าสาเหตุของความขัดแย้งในประเด็นนี้ เกิดจากหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลโรงงานอุตสาหกรรมไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับประเด็นบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับ โรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังนั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักเกือบทุกกลุ่มมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันคือ ไม่ทราบแน่ชัดว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีบทบาทในการดำเนินงานอย่างไร แต่คาดหวังว่าจะเป็นหน่วยงานที่ช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้ได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบและกลุ่มผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างก็ต้องการให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการแก้ไขปัญหาให้รวดเร็วขึ้น โดยที่กลุ่มผู้แทนสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดและกรมโรงงานอุตสาหกรรมอยากเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ มากขึ้น ในขณะที่กลุ่มผู้แทนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องการให้มีการเพิ่มอำนาจเพื่อให้ข้อเสนอหรือมาตรการการแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสภาพบังคับมากขึ้นและต้องการให้ปรับบทบาทด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการอื่น

2. ข้อวิจารณ์

2.1 ประเด็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรัง จากผลการวิจัยพบประเด็นความขัดแย้ง ดังนี้

1) ความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพ เป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญที่เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง เนื่องจากชาวบ้านกับ โรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังมีประวัติด้านความสัมพันธ์ที่ไม่ดีมาตั้งแต่มีการก่อตั้งโรงงาน และชาวบ้านมองว่าปัญหาน้ำเสียเกิดขึ้นซ้ำซาก จึงทำให้ชาวบ้านไม่มีความไว้วางใจในตัวโรงงาน แต่ในภายหลังจากที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมได้จัดตั้งคณะทำงานไตรภาคีซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายชาวบ้าน ฝ่ายโรงงาน และฝ่ายหน่วยงานราชการ ได้มีการพูดคุยกัน ทำให้สัมพันธภาพเริ่มดีขึ้น และนำมาสู่ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพบว่าปัญหาน้ำเสียปลาตายก็ลดลง

2) ความขัดแย้งด้านข้อมูล เป็นปัญหาในเชิงปัจจัยสนับสนุน เนื่องจากชาวบ้านและ โรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังมีความรับรู้และเชื่อถือข้อมูลที่แตกต่างกันออกไป โดยชาวบ้านเชื่อว่า โรงงานลกลอบปล่อยน้ำเสีย

ในขณะที่โรงงานได้ชี้แจงว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นอุบัติเหตุ จึงส่งผลให้การตีความหมายของข้อมูลแตกต่างกันและนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้ง

3) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ เป็นปัญหาในเชิงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์คุณภาพน้ำเนื่องจากมีปลาตายจำนวนมากและเครื่องมือทำการประมงของชาวบ้านได้รับความเสียหาย จนนำไปสู่การฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายต่อศาล

4) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ซึ่งเป็นประเด็นในเชิงของการแก้ไขปัญหของหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมกำกับดูแลโรงงานอุตสาหกรรม และหน่วยงานที่รับข้อร้องเรียน ซึ่งจากการเก็บข้อมูลพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจะเกี่ยวข้องกับขอบเขตการบังคับใช้กฎหมาย บทบาทในการจัดการความขัดแย้ง และกระบวนการที่ล่าช้าของระบบราชการ

2.2 บทบาทคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรัง

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่มีความเป็นไปได้ในการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง คือ การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งถูกกำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและการศึกษาเอกสาร สามารถสรุปการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรัง ดังนี้

1) การรับเรื่องร้องเรียน เรื่องร้องเรียนที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสามารถรับไว้ดำเนินการตรวจสอบจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองไว้ตามกฎหมายและพันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรังนั้นได้มีการร้องเรียนมายังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2550 และครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2555 ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พิจารณาในเบื้องต้นแล้วเห็นว่า กรณีโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองสาธารณะเป็นประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญ จึงรับเรื่องร้องเรียนไว้ตรวจสอบและมอบหมายให้คณะอนุกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริง

2) การดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับเรื่องร้องเรียนไว้ตรวจสอบแล้ว จะต้องแจ้งไปยังบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชี้แจงข้อเท็จจริงและเสนอพยานหลักฐานตามสมควรเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า การตรวจสอบเรื่องร้องเรียนทั้งสองครั้งนั้น คณะอนุกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนซึ่งได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เป็นผู้ดำเนินการตรวจสอบ ได้มีหนังสือสอบถามข้อเท็จจริงไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปราจีนบุรี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ที่มีการร้องเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการตรวจสอบข้อเท็จจริง นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีกด้วย

3) การจัดทำรายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริง เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงเสร็จสิ้นแล้ว หากเห็นว่าเรื่องร้องเรียนดังกล่าวมีการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนจะต้องจัดทำรายงานผลการตรวจสอบและกำหนดมาตรการการแก้ไขปัญหาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ภายหลังจากกระบวนการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนครั้งที่ 1 เสร็จ

สิ้นลง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พิจารณาและเห็นชอบรายงานผลการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนดังกล่าวเมื่อปี 2555 ซึ่งในรายงานผลการตรวจสอบได้มีการกำหนดมาตรการการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นไปตามอำนาจหน้าที่ที่ถูกกำหนดไว้ตามกฎหมาย เพียงแต่ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการกระบวนการทั้งสิ้น 5 ปี ในขณะที่รายงานผลการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนที่ได้รับครั้งที่ 2 พบว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พิจารณาและมีมติเห็นชอบเมื่อปี 2558 แม้จะเป็นการยุติเรื่อง โดยผู้ร้องพึงพอใจวิธีการแก้ไขปัญหาของกรมโรงงานอุตสาหกรรม แต่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการกระบวนการทั้งสิ้นถึง 3 ปี

โดยสรุปแล้ว ในภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรองของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีการแสดงบทบาทเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดอย่างครบถ้วน เพียงแต่มีการดำเนินการที่ล่าช้า ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้วปรากฏว่าไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนไว้อย่างชัดเจน จึงอาจทำให้การทำงานเกิดความล่าช้า ซึ่งไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ร้องเรียน

2.3 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรอง

จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และข้อค้นพบตามข้อ 2 สามารถสรุปประเด็นปัญหาในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ ดังนี้

1) ปัญหาด้านโครงสร้างอำนาจ เนื่องจากโดยทั่วไปแล้วความเห็นหรือมาตรการการแก้ไขปัญหของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะไม่มีสภาพบังคับตามกฎหมาย เป็นแต่เพียงคำแนะนำและข้อสังเกตในกรณีที่มีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น ดังนั้น หน่วยงานที่ได้รับรายงานและมาตรการการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าที่ควร

2) ปัญหาด้านบุคลากร เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหน่วยงานขนาดเล็กจึงมีบุคลากรไม่เพียงพอ โดยเฉพาะกลุ่มงานที่รับผิดชอบประเด็นเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบคำร้องเรียนอยู่เพียง 2 คน และจำนวนเรื่องร้องเรียนเฉลี่ยต่อคนมากถึง 150 เรื่อง จึงทำให้การทำงานมีความล่าช้า ซึ่งเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องรับผิดชอบทั้งงานด้านบริหารจัดการและงานด้านสำนวนคำร้องเรียนอีกด้วย

3) ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงาน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบปัญหาการวางตัวในการทำงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เนื่องจากที่ผ่านมาได้รับผลสะท้อนจากหน่วยงานราชการมักมองว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเข้าข้างฝ่ายผู้ร้องเรียนมากเกินไป และมองหน่วยงานราชการเป็นเหมือนจำเลยหรือผู้ที่กระทำผิด ซึ่งอาจจะสร้างความรู้สึกที่ไม่ดีและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ เช่น การขอข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำได้ยากขึ้น เนื่องจากหน่วยงานเริ่มไม่ให้ความร่วมมือ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความรู้สึกไม่สบายใจในการเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

4) ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการดำเนินการกระบวนการตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จากการรวบรวมข้อมูลการดำเนินการตรวจสอบกรณีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรอง จะเห็นได้ว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติใช้ระยะเวลาในการดำเนินการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนครั้งที่ 1 ถึง 5 ปี และเรื่องร้องเรียนครั้งที่ 2 ถึง 3 ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานมากเมื่อเทียบกับประเภทของปัญหาหรือความขัดแย้งที่มีการร้องเรียนซึ่งเป็นเรื่องความเดือดร้อนรำคาญอันกระทบกับการ

ดำรงชีวิตซึ่งควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากตัวบทกฎหมายและระเบียบที่ใช้ในการตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็ไม่พบการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่ควรได้รับการพิจารณาแก้ไขอย่างมาก

สรุปผลการวิจัย

1. ประเด็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรอง

ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังในมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งมีความเห็นแตกต่างกันออกไป โดยในภาพรวมพบว่า สาเหตุหลักของความขัดแย้งดังกล่าวเกิดจากปัญหาด้านสัมพันธภาพระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลัง เนื่องจากชาวบ้านมีประสบการณ์ที่ไม่ดีและไม่มีความไว้วางใจต่อโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังมาตั้งแต่มีการก่อตั้งโรงงานแล้ว เมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำเสียในคลองพระปรองเมื่อปี 2550 ชาวบ้านและโรงงานต่างเชื่อถือข้อมูลของสาเหตุการเกิดปัญหาน้ำเสียแตกต่างกัน ปัญหาด้านข้อมูลจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนและนำมาซึ่งความขัดแย้ง ประกอบกับชาวบ้านเป็นผู้เสียประโยชน์จากการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของโรงงานอุตสาหกรรมที่สร้างมลพิษและไม่ดำเนินการแก้ไขปัญหา ปัญหาด้านผลประโยชน์จึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงมากขึ้นและนำไปสู่การร้องเรียนต่อหน่วยงานต่างๆ แต่เนื่องจากหน่วยงานรับข้อร้องเรียนประสบปัญหาด้านโครงสร้าง การจัดการความขัดแย้งที่อยู่ภายใต้ระบบราชการที่มีขั้นตอนมาก มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน และมีจำนวนบุคลากรจำกัด จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงานและไม่สามารถจัดการความขัดแย้งได้ทันต่อสถานการณ์และไม่เป็นไปตามความคาดหวังของชาวบ้าน

2. บทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้ง

สาธารณชนคาดหวังว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นผู้มีบทบาทหลักในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่ในความเป็นจริง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีบทบาทหรือหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมายเพียงการเป็นผู้รับข้อร้องเรียนและตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ในที่นี้คือ กรมโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจากข้อค้นพบของการวิจัยนี้ พบว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงจากทุกฝ่าย และจัดทำข้อเสนอแนะหรือมาตรการแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยการเสนอต่อหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการรับผิดชอบประเด็นนั้นเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองแล้ว เพียงแต่มีการดำเนินงานที่ล่าช้า เนื่องจากมีข้อจำกัดของจำนวนบุคลากร

3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรอง

จากข้อค้นพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรอง จะเห็นได้ว่า ปัญหาเรื่องระยะเวลาเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อการแสดงบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมากที่สุด แม้ว่าปัญหาดังกล่าวอาจเกิดจากข้อจำกัดของจำนวนบุคลากร แต่เนื่องจากเรื่องร้องเรียนที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้รับนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์น้ำเสียปลาตาย ซึ่งจะต้องได้รับการแก้ไขปัญหอย่างเร่งด่วน แต่ในความเป็นจริง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติใช้ระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการตรวจสอบและการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบอย่างยาวนาน มาตรการการแก้ไขปัญหาคที่เสนอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงไม่

เหมาะสมต่อสถานการณ์และอาจนำมาซึ่งปัญหาความร่วมมือจากหน่วยงานในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา ปัญหาเรื่องระยะเวลาจึงเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่สามารถแสดงบทบาทในการจัดการความขัดแย้งได้อย่างสมบูรณ์ตามความคาดหวังของผู้ร้องเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อประเด็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแบริ่งมันสำปะหลังที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองพระปรัง

จากการสรุปผลการวิจัย พบว่าประเด็นความขัดแย้งหลักในเรื่องนี้ คือ ปัญหาด้านสัมพันธภาพระหว่างชาวบ้านกับโรงงานผลิตแบริ่งมันสำปะหลัง ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่ไม่ดีจากปัญหาเหตุเดือดร้อนรำคาญซึ่งเกิดจากการประกอบกิจการโรงงานอยู่เป็นประจำ และขาดการสื่อสารที่ดี เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาในลักษณะดังกล่าวจึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) โรงงานอุตสาหกรรมควรประกอบกิจการโดยยึดหลักการชี้แนะว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและธุรกิจ [11] ตามกรอบงานขององค์การสหประชาชาติ ที่เน้นให้เกิดการคุ้มครอง เคารพสิทธิมนุษยชน และเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการขององค์กรภาคธุรกิจ

2) โรงงานจะต้องสร้างความไว้วางใจให้กับชาวบ้าน โดยการปฏิบัติตามมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์ตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด รวมทั้งควรกำหนดช่องทางหรือกลไกการสื่อสารที่ดีและพร้อมที่จะให้และเปิดเผยข้อมูลต่อชาวบ้านได้รับทราบอยู่เสมอ

3) โรงงานและชาวบ้านควรมีกิจกรรมสาธารณะร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในกรณีที่เกิดปัญหาในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะที่ตอบสนองต่อปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการจัดการความขัดแย้ง

1) ด้านโครงสร้างอำนาจ ควรเพิ่มอำนาจทางกฎหมายที่จะมาสนับสนุนการดำเนินการตามข้อเสนอแนะหรือมาตรการการแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของข้อกำหนดที่เป็นสิ่งจูงใจหรือการสร้างความร่วมมือกันต่อสังคม

2) ด้านบุคลากร ควรเพิ่มจำนวนบุคลากรที่รับผิดชอบประเด็นเรื่องสิทธิชุมชนให้เพียงพอและสมดุลกับปริมาณงาน รวมทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการความขัดแย้งให้แก่บุคลากร

3) ด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติควรปรับบทบาทหรือการวางตัวเพื่อให้ผู้ที่มาร่วมดำเนินการตรวจสอบมีความเชื่อมั่นว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีความเป็นกลางและพร้อมจะรับฟังข้อมูลจากทุกฝ่าย และดำเนินงานด้วยท่าทีที่เป็นมิตร เน้นการขอความร่วมมือมากกว่าการสั่งการ

4) ด้านระยะเวลาในการดำเนินการงาน ควรกำหนดระยะเวลาในดำเนินการตรวจสอบในแต่ละขั้นตอน รวมถึงมีการจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของแต่ละเรื่อง ทั้งนี้ เพื่อให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสามารถกำหนดมาตรการการแก้ไขปัญหาหรือการเยียวยาได้ทันต่อสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยนี้เป็นการศึกษาบทบาทการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเฉพาะในประเด็นเรื่องความขัดแย้งของชาวบ้านและโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสีย ซึ่งเป็นเพียงบางส่วนในการดำเนินงาน จึง

เห็นควรมีการศึกษาบทบาทในการดำเนินงานด้านอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ด้านการใช้ที่ดิน ด้านสาธารณสุข ด้านพลเมือง เพื่อให้เห็นภาพรวมของบทบาทการทำงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมากขึ้น

2) ควรมีการศึกษาบทบาทของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาอันนำมาซึ่งความขัดแย้งโดยตรง เช่น ในกรณีนี้ คือ กรมโรงงานอุตสาหกรรม

3) ควรศึกษาเปรียบเทียบวิธีการจัดการความขัดแย้งในประเด็นความขัดแย้งที่มีบริบทคล้ายคลึงกับเรื่องนี้ในพื้นที่ลุ่มน้ำอื่น เพื่อให้เกิดมุมมองในการจัดการความขัดแย้งที่หลากหลาย

4) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้พบว่า วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการจัดตั้งคณะกรรมการไตรภาคี ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายชาวบ้าน หน่วยงานราชการ และ โรงงานอุตสาหกรรม สามารถช่วยให้อันตรายในพื้นที่ลดลงและทำให้ชาวบ้านและโรงงานมีสัมพันธภาพที่ดีขึ้น จึงมีประเด็นที่น่าสนใจว่าการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีดังกล่าว จะสามารถนำไปใช้ในกรณีอื่นๆ ที่มีลักษณะเช่นนี้ได้หรือไม่ จึงเห็นควรมีการศึกษาเพื่อค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- Hydro and Agro Informatics Institute. Prachin Buri river basin system [Internet]. 2012 [cited 2012 Sep 4]. Available from: [http://www2.haii.or.th/wiki/index.php/Prachin Buri river basin system](http://www2.haii.or.th/wiki/index.php/Prachin_Buri_river_basin_system) .
- Kikhuntod S. Yanree people conserve Klong Praprong [Internet]. 2012 [cited 2012 Sep 5]. Available from: <http://www.codi.or.th/index.php/news/documentary-community/135-feature-articles-and-community-self-management/2080-2012-08-29-07-40-16>.
- Saaithong T. A personal network in Praprong river basin [Internet]. 2012 [cited 2012 Sep 5]. Available from: <http://www.sammachivonline.com.index.php>.
- Office of the National Human Rights Commission of Thailand. Petition No. 178/2550.
- Office of the National Human Rights Commission of Thailand. Petition No. 296/2555.
- Wattanasup W, Tonteerawong B, Permpoonwiwat S. Managing Conflict in health care settings. Bangkok: Saladang; 2004. Thai.
- Sinlapasart M. Conflict Management and Mediation: general knowledge about mediation (2nd Edition) Bangkok. Tanapress; 2007. Thai.
- Wattanasup W, Bureekul Tand Permpoonwiwat S. A source book, empowering dispute management processes. Samut Prakan: Printting Hall Co., Ltd.; 2002. Thai.
- Wattanasup W, Bureekul Tand Permpoonwiwat S. A source book, empowering dispute management processes. Samut Prakan: Printting Hall Co., Ltd.; 2002. Thai.
- Office of the National Human Rights Commission of Thailand. Compliance with declaration on International Human Rights. 1st edition. Bangkok; 2012. Thai.
- Horayangkool P, Chaiyakup J, Supasakulchai A, Office of the National Human Rights Commission of Thailand. Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations “Protect, Respect and Remedy” Framework. Bangkok: Classic scan Co., Ltd.; 2014. Thai.